

واکاوی عوامل اجتماعی مؤثر بر زیست‌پذیری پایدار سکونتگاه‌های روستایی پیراشهری جیرفت

پذیرش نهایی: ۱۴۰۱/۰۴/۰۶

دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۱۱/۲۹

صفحات: ۲۰۵-۲۲۲

ناصر شفیعی ثابت؛ دانشیار گروه جغرافیای انسانی و آمایش، دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.
فاطمه کریمی‌مارزی؛ دانشجوی کارشناسی ارشد گروه جغرافیای انسانی و آمایش، دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

واکاوی زیست‌پذیری پایدار روستایی در گستره برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری برای سکونتگاه‌های روستایی بسیار ارزشمند است. در پیشبرد برنامه‌های توسعه روستایی به‌ویژه در سکونتگاه‌های پیراشهری نقش بنیادین دارد. در بسیاری از مناطق کشور ما هنوز، عوامل اجتماعی مؤثر بر زیست‌پذیری پایدار روستایی شناسایی و سنجیده نشده است. بنابراین، پژوهش حاضر برای از بین بردن این شکاف مطالعاتی، در نظر دارد عوامل اجتماعی مؤثر بر زیست‌پذیری پایدار سکونتگاه‌های روستایی پیراشهری در شهر جیرفت را شناسایی و مورد واریسی قرار دهد. براین مبنای با ابزار پرسشنامه و به روش کمی و توصیفی-تحلیلی در ۳۰ روستا و ۴۰۰ خانوار نمونه تصادفی عوامل مؤثر بر زیست‌پذیری پایدار روستایی بررسی شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها از طریق مدل معادلات ساختاری و با نرم‌افزار ایموس گرافیک انجام شد که عوامل اثرگذار بر زیست‌پذیری پایدار روستایی را آشکار ساخت. یافته‌ها بیانگر اثرگذاری مثبت و معنی‌دار عواملی همچون؛ آگاهی، اعتماد، انسجام، شبکه و روابط، تشکل و مشارکت اجتماعی، بر زیست‌پذیری پایدار روستایی است. همچنین، یافته‌ها آشکار ساخت که از میان شاخص‌های زیست‌پذیری، عامل روابط اجتماعی با کمترین میانگین معادل ۲/۶۷ و عامل تشکل اجتماعی با مقدار ۳/۴۰ بیشترین میانگین را به خود اختصاص داده است و در میان شاخص‌های زیست‌پذیری پایدار در سکونتگاه‌های روستایی شاخص خدمات بهداشت و درمان کمترین میانگین معادل ۲/۷۵ و شاخص مشارکت با مقدار ۳/۲۱ بیشترین میانگین را به خود اختصاص داده است. بنابراین، توجه به عوامل اجتماعی و اهمیت دادن به آن‌ها در فرایند زیست‌پذیری پایدار روستایی می‌تواند به رفع نابرابری‌های اجتماعی و در نتیجه بهبود و ارتقاء سطح زیست‌پذیری مناطق روستایی کمک کند.

چکیده

واژه‌های

کلیدی:

زیست‌پذیری،
پایداری،
سکونتگاه‌های
روستایی،
پیراشهر،
جیرفت.

امروزه زیست پذیری پایدار سکونتگاه‌های روستایی به ویژه در روستاهای پیراشهری به مثابه یک رویکرد بنیادین شناخته شده است. از این رو، پایداری سکونتگاه‌های روستایی با چالش‌های زیادی روبه‌رو است. یکی از این چالش‌ها، عدم توجه به عوامل اجتماعی در بین روستاییانی است که به صورت هزاران خرده فرهنگ در پهنه جغرافیایی کشور قرار گرفته‌اند که با شناخت این عوامل اجتماعی، می‌توان روند برنامه‌ریزی را برای دستیابی به پایداری روستایی تسهیل نمود که این امر، مشارکت بیشتر و فعال‌تر روستاییان را به دنبال دارد (Van Regen et al., 2013: 112). از این رو، شرط لازم برای پیشرفت هر جامعه‌ای بخصوص سکونتگاه‌های روستایی پیرا-شهری، توسعه همه‌جانبه، ایجاد روابط، گسترش انسجام اجتماعی، بسط مشارکت اجتماعی و از همه مهم‌تر اعتماد متقابل (فرد، جامعه، دولت) است (سعیدی، ۱۳۸۳: ۱۱). بنابراین، عوامل اجتماعی، همچون: آگاهی، اعتماد، انسجام، شبکه و روابط، تشکل و مشارکت اجتماعی از ارکان مهم قابلیت زیست‌پذیری پایدار روستایی به شمار می‌روند. از این رو، شناخت این عوامل به درک تفاوت‌های پنهان زیست‌پذیری پایدار سکونتگاه‌های پیراشهری کمک می‌کند (Siradon, 2016: 12). به طوری که، ارتقاء زیست‌پذیری پایدار روستایی از طریق افزایش آگاهی اجتماعی، انسجام اجتماعی، روابط متقابل و شبکه‌های اجتماعی، اعتمادسازی و جلب مشارکت روستاییان در برنامه‌های زیست‌محیطی، اقتصادی و اجتماعی زیست‌پذیری روستاها تأثیر بسزایی دارد (Berken, 2000: 199). بر این بنیان، آگاهی اجتماعی، یکی از شرط‌های لازم برای مشارکت و یکی از بنیادی‌ترین عوامل اجتماعی است که بستر مناسبی را برای مشارکت روستاییان در انجام برنامه‌های زیست‌پذیری سکونتگاه‌های روستایی پیراشهری فراهم می‌سازد (Bradford, 2016: 751). بنابراین، سکونتگاه‌های زیست‌پذیر، سکونتگاه‌هایی هستند که به کمک عواملی همچون؛ قابلیت دسترسی، برابری و مشارکت شکل گرفته و گسترش می‌یابند. زیرا، پایداری زیستی روستاییان به میزان دسترسی آن‌ها به زیرساخت‌ها، همانند حمل و نقل، ارتباطات، آب آشامیدنی، بهداشت، غذا، هوای پاک و سالم، مسکن مناسب، فضای سبز و پارک‌ها، شغل رضایت‌بخش، تنوع فرهنگی، آموزش و خدمات بستگی دارد. به سخن دیگر؛ زیست‌پذیری پایدار یک سکونتگاه به میزان مشارکت ساکنان آن در فرایند تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی در راستای فراهم کردن نیازهایشان همبسته است (Timmer et al., 2010: 4). بنابراین، با بهبود شاخص‌ها و عوامل اجتماعی مؤثر بر زیست‌پذیری پایدار سکونتگاه‌های روستایی پیراشهری، اعتماد و مشارکت روستاییان در فعالیت‌ها و برنامه‌ها افزایش یافته، باهم همکاری خواهند کرد و دانش دسترسی به منابع مادی و غیرمادی را به اشتراک خواهند گذاشت و مهارت افراد به طور گسترده‌ای درک می‌شود و شرایط مشارکت آن‌ها در راستای زیست‌پذیری پایدار روستایی فراهم می‌شود (Larice, 2005: 105). افزون‌بر این، جریان مناسب‌تری میان روستاییان در راستای ارتقای ابعاد اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی برای پایداری سکونتگاه‌های روستایی پیراشهری شکل می‌گیرد (Tsimpo & Wodon, 2018: 75). به سخن دیگر، زیست‌پذیری پایدار هنگامی در سکونتگاه‌های روستایی تحقق پیدا می‌کند که تغییراتی در شرایط زندگی روستاییان از لحاظ فردی و اجتماعی ایجاد شود (May, 1996: 6). زیرا، این امر باعث می‌شود تا افراد وحدت و یکپارچگی خود را حفظ کنند و برای رسیدن به اهداف مشترک خود تلاش نمایند و همچنین، زمینه مناسب برای افزایش مشارکت روستاییان در برنامه‌ها و فعالیت‌های زیست‌پذیری پایدار روستایی فراهم شود (Janmaat., 2011: 56). پاره‌ای از پژوهشگران، مفهوم زیست‌پذیری را به یک چتر تشبیه کرده که گستره گوناگونی از مفاهیم همچون؛ کیفیت مکان، رضایت ساکنان، کیفیت محیط زندگی و محل سکونت، پایداری و

سرزندگی همپوشانی داشته؛ و بیشتر در ارتباط باهم به کار می‌روند (شمس‌الدین و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۷۸). از این رو، زیست‌پذیری سکونتگاه‌ها بیانگر پایداری آن سکونتگاه است (آروین و همکاران، ۱۳۹۷: ۲). در این راستا، مشارکت روستاییان در فعالیت‌های اجتماعی - اقتصادی و محیطی - اکولوژیک، باعث بهبود ابعاد زیست‌پذیری پایدار در سکونتگاه‌های روستایی می‌شود (Leach et al., 2017: 80). بر این بنیان می‌توان گفت؛ عوامل اجتماعی نقش بنیادین در افزایش سطح زیست‌پذیری پایدار در سکونتگاه‌های روستایی پیراشهری دارند؛ که بی‌گمان آرمان بایسته همه برنامه‌ریزی‌ها است. به طوری که، بنیادی‌ترین آرمان برنامه ریزان، ایجاد تعادل زیستی برای جمعیت یک سرزمین (مطیعی لنگرودی، ۱۳۹۰: ۱۰۱)، و همچنین، در اجرای برنامه‌های اقتصادی و اجتماعی، به وجود آوردن محیط‌های زیست‌پذیر است. از این رو، می‌توان گفت؛ عوامل اجتماعی، از ارکان بنیادین افزایش قابلیت زیست‌پذیری پایدار روستایی شناخته می‌شوند. چون که می‌توانند به طور مستقیم و غیرمستقیم بر ابعاد عینی و ذهنی زیست‌پذیری روستایی اثرگذار باشند (Rahman et al., 2003: 45). بنابراین، عوامل اجتماعی به مثابه یک اصل بنیادین در زیست‌پذیری پایدار سکونتگاه‌های روستایی پیراشهری بشمار می‌آید (حسن‌زاده، ۱۳۹۵: ۷۵). بر این شالوده، سکونتگاه‌های روستایی به ویژه در فضاهای پیراشهری از نگاه چالش‌هایی همچون؛ فقر، نابرابری در توزیع خدمات و امکانات، تراکم بالای جمعیت، دسترسی نداشتن به آب بهداشتی سالم و فاضلاب، کمبود راه‌های ارتباطی، کمبود فضاهای آموزشی بایسته است مورد توجه برنامه ریزان، مسئولان و همچنین دست‌اندرکاران توسعه و تحول روستایی قرار گیرند (مؤمنی و همکاران ۱۳۹۹: ۱۹۴). اما در کشورهای در حال توسعه همچون ایران بر مبنای ویژگی نظام برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری متمرکز و «حکومت - مبنای»، بسیاری از عوامل و ابعاد اجتماعی اثرگذار بر زیست‌پذیری پایدار روستایی نادیده انگاشته می‌شود. بنابراین، بر مبنای ادبیات و چارچوب مفهومی موضوع، و شاخص‌های نظری استاندارد شده در این راستا از سوی نظریه‌پردازان اجتماعی و زیست‌پذیری شکاف و چالشی که میان آنچه باید باشد و آنچه در سکونتگاه‌های روستایی پیراشهری در پیرامون شهر جیرفت هست و مشاهده می‌شود؛ ارزشمندی و ضرورت این پژوهش را آشکار می‌سازد. همچنین، واری‌چگونگی چالش‌ها در زمینه اثرگذاری عوامل اجتماعی بر زیست‌پذیری پایدار روستایی پرسشی است که می‌توان پاسخ آن را در درون هر ناحیه واکاوی کرد. بنابراین، ارزشمندی و ضرورت موضوع ایجاب می‌کند تا شناخت علمی و ژرفاتری به اثرگذاری عوامل اجتماعی مؤثر بر زیست‌پذیری پایدار سکونتگاه‌های روستایی پیراشهری در ناحیه مورد مطالعه به دست آوریم. چون، این نوع شناخت می‌تواند به کاهش فقر و مهاجرت، نابرابری و کاهش بی‌عدالتی و همچنین بهبود زیست‌پذیری پایدار روستایی در این ناحیه کمک نماید. بدین ترتیب، سؤال بنیادین پژوهش حاضر به شرح زیر است: عوامل اجتماعی با چه ابعادی بر شاخص‌های زیست‌پذیری پایدار سکونتگاه‌های روستایی پیراشهری در ناحیه مورد مطالعه اثرگذار بوده است؟

زیست‌پذیری از مفاهیم جدید در حوزه برنامه‌ریزی روستایی است که کیفیت زندگی را در مناطق روستایی مورد توجه قرار می‌دهد (Progordo Madrid, 2007: 253). این مفهوم، برای اولین بار در سال ۱۹۹۵ توسط «ژاکوبین وینهوون»^۱ در مطالعات کیفیت زندگی مطرح شد. وی، مفهوم زیست‌پذیری را بستگی به درجه تأمین ملزومات یک جامعه بر مبنای نیازها و ظرفیت‌های افراد آن جامعه دانسته است و بر این باور است، جامعه‌ای که زیست‌پذیر نباشد به

^۱State-led

^۲Jacobine Veenhoven, 1995

تأمین نیازهای افراد جامعه خود بی‌اعتنا بوده و ارزشی برای آن‌ها قائل نیست (خراسانی، ۱۳۹۱: ۸۰). اگرچه، تعاریفی که از زیست‌پذیری ارائه شده است از یک اجتماع و سکونتگاه به اجتماع و سکونتگاه دیگر ناهمسان است. ولی، می‌توان برای ایجاد معیارهای بومی زیست‌پذیری از اهداف برنامه‌ریزی اجتماعی کمک گرفت. چون که امروزه، زیست‌پذیری پایدار روستایی تا اندازه زیادی از عوامل اجتماعی اثرپذیراست. به سخن دیگر، بهبود عوامل اجتماعی، زمینه را برای دستیابی به امکانات زندگی مناسب در راستای زیست‌پذیری پایدار روستایی فراهم می‌سازد (Schmaal et al., 2020: 408). براین مبنای، توجه به عوامل و ابعاد مؤثر اجتماعی در فراگرد زیست‌پذیری پایدار روستایی در هر ناحیه‌ای امری ضروری است؛ چون، زیست‌پذیری روستایی بدون بهبود این عوامل به ناهماهنگی میان ابعاد اجتماعی، اقتصادی و محیطی-کولوژیک می‌انجامد. بنابراین، روند زیست‌پذیری روستایی را با چالش روبرو خواهد ساخت (Tsimpo, 2018: 75). مفهوم زیست‌پذیری بیشتر برای تغییر ابعاد گوناگون اجتماع و تجربه‌های مشترکی که آن را پی‌ریزی می‌کنند، مورد استفاده قرار می‌گیرد. از این رو، زیست‌پذیری بر روی تجربه انسان از مکان تمرکز نموده و این تجارب را در ظرف زمانی و مکانی مشخص مورد توجه قرار می‌دهد (Liu, 2017: 99). به سخن دیگر، زیست‌پذیری بر اساس بستر و زمینه‌ای که در آن نگرسته می‌شود، می‌تواند بسیار گسترده و یا محدود باشد. از این رو، کیفیت زندگی در هر مکان، در مرکز توجه این مفهوم قرار دارد که معیارهای بسیار پرشماری را در برمی‌گیرد که بیشتر تراکم، امنیت، حمل‌ونقل و پایداری اجزای ثابت آن را تشکیل می‌دهند (Hammer, 2016: 135). در این راستا، گروه‌های اجتماعی و مکان، دو سوی مفهوم زیست‌پذیری را شامل می‌شوند. شاخص‌های زیست‌پذیری بیشتر به بررسی مکان توجه می‌کنند. چون که گروه‌های اجتماعی، در طول زمان، دچار تغییر شده و دارای تحرك مکانی هستند (Larice, 2005: 105). بر این مبنای، اجتماعی که در آن افراد و گروه‌ها، دسترسی به گزینه‌های مناسب و گوناگونی داشته باشند، خواسته‌ها و آرمان آنان به آسانی قابل دستیابی خواهد بود (Setijanti et al., 2015: 204)؛ و این گروه‌های اجتماعی را به مکان‌های مناسب‌تری برای کار، زندگی و رفع نیازها تبدیل می‌کنند. براین بنیان، اجتماع زیست‌پذیر، اجتماعی است که مسکن مناسب، خدمات و حمایت‌های اجتماعی و گزینه‌های حمل‌ونقل کافی، آموزش و تنوع فرهنگی را فراهم می‌آورد. این شرایط در مجموع، استقلال فردی و مشارکت مدنی و اجتماعی ساکنان را در پی دارد (Hu, Roberts, Azevedo, & Milner, 2021: 65). بنابراین، می‌توان گفت که آگاهی، اعتماد، شبکه و روابط و مشارکت از جمله عوامل اجتماعی است که قادرند، بستر مناسبی را برای زیست‌پذیری پایدار روستایی فراهم نمایند. همچنین، نقش بارزی در افزایش زیست و اجتماعات انسانی بر عهده گیرند (Robert, 2016: 67). «سانگ» بر این باور است که زیست‌پذیری، افزایش رضایتمندی ذهنی، فیزیکی و اجتماعی ساکنان خود را مورد توجه قرار می‌دهد و اصول بنیادین آن دربرگیرنده: عدالت، کرامت، دسترسی، تعامل، مشارکت و توانمندسازی می‌شود (Song, 2011: 3). بدین ترتیب، یکی از بن‌مایه‌های بنیادین در زمینهٔ بهبود ابعاد زیست‌پذیری پایدار روستایی، مشارکت مثبت و سازگار روستاییان متأثر از میزان بهبود و افزایش عوامل اجتماعی است (Pumcave, 2016: 67). زیرا، با گسترش مشارکت و آگاهی، و همچنین، بهره‌گیری از دانش بومی روستاییان، و شکل‌گیری نهادها و تشکلهای، زمینه را برای ارتباط بیشتر از پیش میان روستاییان به وجود می‌آورد (Portney, 2011: 73). این موضوع، زمینه مناسبی را برای کاهش فقر و بهبود کیفیت زندگی و زیست‌پذیری روستایی فراهم می‌سازد (Abdul-Hakim, 2010: 556). براین مبنای، زیست‌پذیری به معنای توانایی یک مکان یا یک ناحیه بر حفظ و بهبود کیفیت زندگی و ظرفیت زیست آن ناحیه است (قنبری و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۲۹). از این رو،

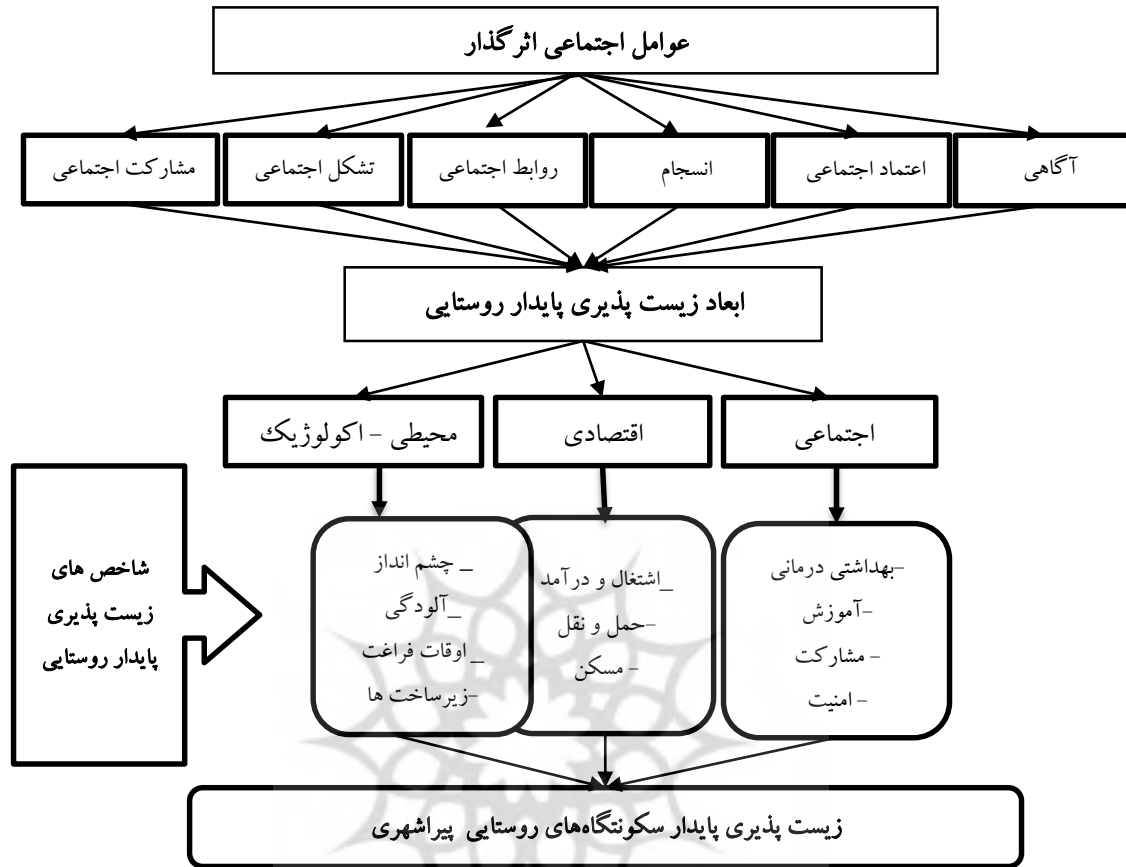
زیست‌پذیری به سیستم سالم، امن، انعطاف‌پذیر، مقرون‌به‌صرفه و اجتماعی فراگیر منجر می‌شود که سلامت، تندرستی، تنوع فرصت‌ها و انتخاب‌ها، کیفیت بالای زندگی و محیطی جذاب را برای مکان به همراه دارد و هدف آن سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف برای بهبود استانداردهای زندگی، محیط‌زیست و کیفیت زندگی برای همه اجتماعات اعم از شهر، حومه و روستا می‌باشد (بابایان، ۱۳۹۷: ۴۰). براین بنیان، عوامل اجتماعی بر متغیرهایی مانند زیست‌پذیری، پایداری و کیفیت زندگی اثربخشی مثبت دارند (Ohmar, 2021: 201). بنابراین، افزایش آگاهی، مشارکت و اعتماد، فرآیند زیست‌پذیری را در سکونتگاه‌های روستایی بهبود می‌بخشد (Sallyshortall, 2008; Cahyo, 2019: 69). نتایج پژوهش‌های گوناگون در کشورهایی همچون؛ کانادا، هند، تایلند حاکی از آن است که از طریق بهبود عوامل اجتماعی و ایجاد خلاقیت و شکوفاسازی ایده‌ها در جوامع روستایی، روستاییان به مشارکت در اجرای برنامه‌ها تشویق می‌شوند به گونه‌ای که ایجاد خلاقیت در جامعه روستایی اعتمادبه‌نفس روستاییان را افزایش داده و به توانمندی روستاییان در ارتقاء ابعاد و شاخص زیست‌پذیری سکونتگاه‌های روستایی کمک می‌کند. از این رو، برای تحول جامعه روستایی عوامل اجتماعی، زیست‌پذیری و مشارکت از اهمیت بسیاری

برخوردار هستند (Fikret Szzbilir, 2018: 135). نتایج تحقیقات فراهانی و همکاران (۱۳۹۲) نشان داد که عوامل اجتماعی با تأکید بر شبکه‌ای شدن اعتماد و روابط در داخل جامعه، نقش زیادی در توسعه روستایی و زیست‌پذیری سکونتگاه‌ها و روستاهای ادغام‌شده با شهر دارد. نیک پور و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهشی به‌عنوان سنجش تأثیر عوامل اجتماعی در ارتقاء کیفیت محیط پایدار مکان بابلسر از ۲ مؤلفه و ۲۷ گویه استفاده کردند و با استفاده از روش‌های آماری نتیجه گرفتند که از نظر جامعه نمونه، عوامل اجتماعی از منظر تعامل‌پذیری و هنجارگرایی در وضعیت مطلوبی قرار دارد و ۳۲ درصد تغییرات کیفیت زیست‌محیطی به کمک عوامل سرمایه اجتماعی تبیین می‌شود. نتایج مطالعات علینقی پور و همکاران (۱۴۰۰) در مورد زیست‌پذیری سکونتگاه‌های روستایی پیرامون کلانشهر رشت نشان می‌دهد شاخص پیوستگی و تعلق مکان بیشترین و شاخص گردشگری کمترین تأثیر را بر زیست‌پذیری روستاهای مورد مطالعه داشته است و بر اساس درصد اهمیت روستاهای مورد مطالعه در پنج سطح زیست‌پذیری خیلی مطلوب، زیست‌پذیری مطلوب، زیست‌پذیری متوسط، زیست‌پذیری نامطلوب و زیست‌پذیری خیلی نامطلوب قرار دارد. نتایج پژوهش نجفی و همکاران (۱۳۹۹) نشان داد که میزان زیست‌پذیری فضاهای پیراشهری در خرم‌آباد با شاخص‌های اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی ارتباط معناداری دارد. سجاسی‌قیداری و همکاران (۱۳۹۸) در مقاله‌ای بانام «رتبه‌بندی روستاها بر اساس شاخص‌های زیست‌پذیری پیرامون آزادشهر» با مدل ویکور به این نتیجه رسیدند که روستاهایی با دسترسی بیشتر به خدمات، زیست‌پذیری بالایی دارند. علوی زاده و همکاران (۱۳۹۸) در «تحقیق خود با عنوان تحلیل زیست‌پذیری سکونتگاه‌های روستایی شهرستان کاشمر» به این نتیجه دست یافتند که روستاها از نظر بعد زیست‌محیطی زیست‌پذیری بالاتری نسبت به سایر ابعاد دارند و از نظر بعد اجتماعی، شاخص تفریح و اوقات فراغت از نظر پاسخ‌دهندگان بالاترین رتبه را داشت و سایر شاخص‌ها نیز در درجات مختلف مؤثر بودند. پاسخ‌دهندگان از فضای عمومی بیشتر از سایر شاخص‌ها راضی بودند.

بنابراین، بر مبنای آنچه گفته شد، پژوهش‌های پیشین هر یک به گونه‌ای در چارچوب جغرافیای اجتماعی جداگانه مقوله زیست‌پذیری را همبسته با مقوله توسعه پایدار و یا مکان‌وارسی کرده‌اند. ولی، پژوهش‌های کم‌شماری عوامل اجتماعی را در ارتباط با زیست‌پذیری پایدار سکونتگاه‌های روستایی، بررسی نموده‌اند. بنابراین، این پژوهش

برای پر کردن شکاف مطالعاتی در این زمینه و پاسخگویی به پرسش‌های نوین در این راستا، واکاوی عوامل اجتماعی مؤثر بر زیست‌پذیری پایدار سکونتگاه‌های روستایی پیراشهری به گونه‌ای هم‌زمان واکاوی کرده است. در این راستا، براساس واریسی ادبیات و پیشینه پژوهش، چارچوب مفهومی پژوهش به شرح زیر است (شکل ۱).

شکل ۱. چارچوب مفهومی پژوهش

روش‌شناسی

پژوهش حاضر از لحاظ هدف کاربردی و از نظر شیوه اجرای پژوهش، در زمره پژوهش‌های پیمایشی و برحسب ماهیت داده‌ها، از نوع پژوهش‌های کمی است. در این پژوهش مؤلفه‌ها و شاخص‌های اثرگذار و اثرپذیر پژوهش بر اساس سؤال‌ها و چارچوب مفهومی به روش توصیفی - تحلیلی مورد واکاوی قرار گرفت. همچنین روش گردآوری داده‌ها و اطلاعات به دو شیوه کتابخانه‌ای و میدانی است. به سخن دیگر، برای تدوین مبانی نظری و پیشینه پژوهش و ادبیات موضوع از روش کتابخانه‌ای و برای جمع‌آوری داده‌های میدانی در ارتباط با شاخص‌ها، گویه‌های مؤلفه اثرگذار و مؤلفه اثرپذیر پژوهش از روش پیمایشی - میدانی بهره گرفته شد. جامعه آماری پژوهش شامل ۱۷۸ روستای دارای سکنه بخش مرکزی شهرستان جیرفت که شامل ۳۶۰۱ خانوار است، می‌شود (نتایج سرشماری مرکز آمار ایران، سال ۱۳۹۵). در این پژوهش برای تعیین حجم نمونه تصادفی برای پر کردن پرسشنامه در سطح روستا تعداد ۳۰ روستا به صورت تصادفی طبقه‌بندی و انتخاب شد. سپس در درون روستاهای انتخابی، خانوارهای نمونه تصادفی بر اساس

روش نسبت به اندازه خانوار روستاها (P.P.S) انتخاب شدند. در این ارتباط، حجم نمونه محاسبه شده برای روستاییان بر اساس فرمول «کوکران» (سرای، ۱۳۹۳: ۲۴۵-۱) با سطح اطمینان ۹۵ درصد و پیش برآورد واریانس ۰/۲۵ (۰/۵)* و دقت احتمالی مطلوب ۵ درصد، تعداد ۳۵۲ خانوار محاسبه شد. از آنجا که تعداد نمونه پرسشنامه در تعدادی از روستاها، با توجه به روش نسبت به اندازه خانوار روستاها (P.P.S) حدنصاب لازم را برای تکمیل پرسشنامه پیدا نکرد. بنابراین، تعداد پرسشنامه‌های خانوار نمونه تصادفی به ۴۰۰ خانوار افزایش یافت. همچنین، برای تجزیه و تحلیل ویژگی‌های جمعیت شناختی و تجمیع پرسش‌ها برای ورود به مدل، و تحلیل سازه‌ها و روابط بیان شده در چارچوب نظری از نرم‌افزار ایموس گرافیک استفاده شد. در این ارتباط برای تبیین دقیق سؤال پژوهش و برای سنجش عوامل مؤثر بر زیست‌پذیری پایدار سکونتگاه‌های روستایی پیراشهری و همچنین، شاخص‌های زیست‌پذیری پایدار روستایی، از مطالعات پژوهشگران گوناگون بهره گرفته شد. در این راستا، به منظور انطباق از سؤال‌های برگرفته از پژوهش‌های پیشین با متغیرهای پژوهش، و برای مشخص شدن روایی صوری (اعتبار) این شاخص‌ها و انطباق آن‌ها با روستاهای ناحیه مورد مطالعه و درجه اهمیت مؤلفه اثرگذار و اثرپذیر پژوهش، توسط صاحب‌نظران دانشگاهی در گستره برنامه‌ریزی روستایی در سطح دانشگاه‌های شهید بهشتی و خوارزمی تهران و دانشگاه شهید باهنر کرمان مورد سنجش قرار گرفت. پس از دریافت نظرات آن‌ها، کارهای اصلاحی در پرسشنامه صورت گرفت. تعدادی از سؤال‌های کم‌اهمیت حذف شد. سنجش این شاخص‌ها به شکل گزینه‌های رتبه‌ای طیفی لیکرت از ۱ خیلی کم تا مقدار ۵ خیلی زیاد بود و برای بررسی پایایی و قابل اعتماد بودن داده‌های پرسشنامه‌های پژوهش از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شد (آشتیانی، ۱۳۸۹: ۱). بنابراین، ابتدا یک نمونه ۳۰ تایی از پرسشنامه در جامعه مورد نظر توزیع و با توجه به آلفای کرونباخ به دست آمده، ویرایش نهایی پرسشنامه صورت گرفت و در نمونه مربوط، توزیع شد. سرانجام، برای پژوهش حاضر مقدار آلفای کرونباخ ۰/۸۲۹ به دست آمد. مقدار آلفای به دست آمده به عدد ۱ نزدیک است. قابل اعتماد است.

جدول ۱. شاخص‌های عوامل اثرگذار بر زیست‌پذیری پایدار سکونتگاه‌های روستایی پیراشهری

علائم اختصاری در مدل	گویه‌ها	عوامل اجتماعی اثرگذار
AQ1	آگاهی روستاییان نسبت به حقوق خود	آگاهی اجتماعی
AQ2	آگاهی روستاییان نسبت به سازمان‌های دولتی و غیر دولت	
AQ3	آگاهی روستاییان نسبت به فعالیت‌های مذهبی، اجتماعی و خیریه	
ZQ1	میزان اعتماد روستاییان به مدارس آموزش و پرورش و فنی حرفه‌ای	اعتماد اجتماعی
ZQ2	میزان اعتماد روستاییان به روحانی مسجد و هیئت‌های مذهبی و هیئت امنای محله	
ZQ3	میزان اعتماد روستاییان به مرکز خدمات کشاورزی و سازمان‌های آموزش اجتماعی	
EQ1	کاهش میزان اختلاف و نزاع و درگیری میان روستاییان	انسجام اجتماعی
EQ2	همبستگی و همکاری مردم روستا هنگام گرفتاری‌ها و مشکلات با روستای مجاور	
EQ3	میزان روحیه گذشت و فداکاری میان مردم روستا	
RQ1	فعالیت در گروه‌های ورزشی	

^۱Probability Proportional to Size

^۲Cochran

^۳Amos

RQ2	میزان فعالیت مردم روستا در صندوق قرض الحسنه	شبکه و روابط اجتماعی
RQ3	میزان فعالیت مردم روستا در نهاد فرهنگی بسیج	
YQ1	پیگیری برای شکل دهی شکل های مختلف توسط سازمان های مختلف در روستا	تشکل و گروه های اجتماعی
YQ2	شکل دهی تشکل تولید کشاورزی در روستا	
YQ3	ایجاد یا گسترش فعالیت تشکل های سیاسی همچون؛ بسیج، انجمن اسلامی	
GQ1	مشارکت روستاییان در کارهای گروهی، جشن و مراسم های دوستان و همسایگان	مشارکت اجتماعی
GQ2	مشارکت روستاییان در فعالیت های کشاورزی و غیر کشاورزی	

منبع: بر مبنای واکاوی ادبیات و پیشینه نظری پژوهش سال ۱۴۰۰

جدول ۲. شاخص ها و گویه های زیست پذیری پایدار روستایی

ابعاد	شاخص ها	علائم اختصاری در مدل	گویه ها
محیطی - اکولوژیک	چشم انداز	K1	بهبود چشم انداز ساختمان ها، معماری بناها- چشم انداز معابر و خیابان ها و چشم انداز فضای سبز- وضعیت بهره برداری از جنگل - تنوع زیستی در پیرامون روستا - سبزیزگی محیط روستا
	آلودگی	K2	بهبود جمع آوری زباله از سطح روستا و انتقال زباله - جمع آوری آب های سطحی از سطح روستا- پاکیزگی محیط محله
	تفریحات و اوقات فراغت	K3	بهبود کیفیت خدمات و وسعت کتابخانه روستا یا محل مراجعه- کیفیت خدمات اماکن فرهنگی و تاریخی
اجتماعی	خدمات زیرساختی	K4	خدمات و تجهیزات سالن ورزش روستا یا محل مراجعه- بهبود کیفیت آب شرب روستا معابر و میداين و راه های دسترسی به روستاهای اطراف و شهر
	بهداشتی - درمانی	K5	بهبود امکانات و فضای خدمات بهداشتی و درمانی- دسترسی به خدمات بهداشتی - درمانی -
	آموزش	K6	بهبود کیفیت ساختمان های مدارس و تجهیزات آموزشی مدارس- رضایت از برگزاری کلاس ها- رضایت از معلمان روستا
	مشارکت	K7	بهبود روحیه کار گروهی امیدواری و شرایط زندگی در بین مردم روستا- بهبود تمایل به سرمایه گذاری و تمایل به اشتغال در روستا
	امنیت اجتماعی	K8	بهبود میزان عدم وقوع جرائم و امنیت تردد زنان در طی شبانه روز- بهبود امنیت تردد پیاده و سواره در شب
	هویت و حس تعلق مکان	K9	حس تعلق و دل بستگی به روستا- ارتباط با همسایگان و هم محله ای ها - برگزاری جشن های مذهبی در روستا
	کیفیت غذایی	K10	رضایت از کیفیت غذایی خانواده- دسترسی به مواد غذایی باکیفیت
	اشتغال و درآمد	K11	امنیت شغلی و رضایت از میزان پس انداز- بهبود تعدد فرصت های شغلی و درآمد موجود در روستا
	حمل و نقل	K12	بهبود تعداد وسایل نقلیه عمومی و ساعات کار وسایل نقلیه- بهبود تعداد وسایل نقلیه عمومی و ساعات کار وسایل نقلیه

اقتصادی	مسکن	K13	بهبود برخورداری از روشنایی کافی و استحکام بنای مسکن- بهبود برخورداری از حمام مناسب و بهداشتی در مسکن- بهبود برخورداری از سیستم گرمایش و سرمایش و برخورداری از سیستم دفع فاضلاب
---------	------	-----	--

منبع: بر مبنای واکاوی ادبیات و پیشینه نظری پژوهش سال ۱۴۰۰

شهرستان جیرفت، دارای ۱۳،۷۹۹ کیلومتر مربع مساحت (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵) و در نیمه جنوبی استان کرمان واقع شده است و بین طول مختصات جغرافیایی ۵۷ درجه و ۴۴ دقیقه و عرض جغرافیایی ۲۸ درجه و ۴۱ دقیقه واقع شده است و ارتفاع متوسط آن ۶۹۰ متر است و از شمال به شهرستان کرمان، از جنوب به شهرستان عنبرآباد و فاریاب از شرق به شهرستان بم و از غرب به شهرستان رابر و ارزوئیه مشرف می‌باشد. شهرستان جیرفت شامل ۵ بخش مرکزی، اسماعیلیه، ساردوئیه، جبالبارز و اسفندقه می‌باشد. تعداد کل آبادی‌های این شهرستان ۱۲۲۸ آبادی است که دارای سکنه دائمی هستند (بر اساس سرشماری مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵).

یافته‌های پژوهش

بر اساس یافته‌های پرسشنامه پژوهش حاضر، از مجموع ۴۰۰ خانوار در نقاط روستایی مورد مطالعه، حدود ۵۸/۶ درصد مرد و در حدود ۴۱/۴ درصد زن بوده‌اند. از نظر سطح سواد هم بیشترین میزان پاسخگویان دارای تحصیلات پایین‌تر از کاردانی بودند. از لحاظ نوع شغل، حدود ۵۶/۷ درصد خانوارهای پاسخ‌دهنده کشاورز، میزان ۳۱/۲ درصد کاسب و حدود ۱۲/۱ درصد صنعتگر بوده‌اند (جدول ۳).

جدول ۳. ویژگی جمعیت شناختی پاسخگویان در ناحیه مورد مطالعه

شرح	فراوانی	درصد	شرح	فراوانی	درصد	
جنس	زن	۱۶۳	تحصیلات	ابتدایی	۶۲	
	مرد	۲۳۷		راهنمایی	۸۰	
				دبیرستان	۹۰	
				کاردانی	۹۰	
مجموع	۴۰۰	۱۰۰	کارشناسی	۶۱		
			کارشناسی ارشد و بالاتر	۱۷		
			مجموع	۴۰۰		
			شغل	۴۰۰	کشاورزی	۲۳۱
					کاسبی	۱۳۷
صنعت	۳۲					
مجموع	۴۰۰	۱۰۰	مجموع	۴۰۰		

منبع: یافته‌های پژوهش، سال ۱۴۰۰

همچنین، از «آزمون کولموگروف - اسمیرنوف»^۱ برای بررسی فرض نرمال بودن داده‌های پژوهش استفاده شد. با توجه به این آزمون چون سطح معناداری برای همه متغیرهای مستقل و وابسته بزرگ‌تر از سطح آزمون (۰/۰۵) است، بنابراین توزیع داده‌ها نرمال است (جدول ۴).

^۱ Kolmogorov-Smirnov test

جدول ۴.۴. آزمون کلموگروف اسمیرنوف برای نرمال بودن متغیرهای مورد بررسی

عامل	آماره آزمون کولموگروف-اسمیرنوف	سطح معناداری	عامل	آماره آزمون کولموگروف-اسمیرنوف	سطح معناداری
خدمات زیرساخت	۰/۲۹	۰/۷۰۵	میزان بهبود چشم انداز	۰/۲۹	۰/۹۳۸
خدمات بهداشت - درمان	۰/۳۳	۰/۲۶۷	خدمات حمل و نقل	۰/۳۲	۰/۲۵۷
خدمات آموزشی	۰/۲۷	۰/۹۲۳	امنیت غذایی	۰/۲۸	۰/۳۲۱
میزان بهبود مسکن	۰/۳۶	۰/۲۷۳	آگاهی اجتماعی	۰/۳۱	۰/۳۶۹
میزان درآمد و اشتغال	۰/۳۶	۰/۳۶۹	اعتماد اجتماعی	۰/۳۷	۰/۳۷۱
حس تعلق به مکان	۰/۳۸	۰/۳۷۴	انسجام اجتماعی	۰/۲۵	۰/۹۲۲
میزان بهبود امنیت اجتماعی	۰/۳۱	۰/۵۷۷	روابط اجتماعی	۰/۳۲	۰/۲۶۹
اوقات فراغت	۰/۳۷	۰/۲۱۷	تشکل اجتماعی	۰/۲۸	۰/۷۰۶
میزان مشارکت	۰/۲۵	۰/۹۲۲	مشارکت اجتماعی	۰/۳۸	۰/۲۳۴

منبع: یافته‌های پژوهش، سال ۱۴۰۰

یافته‌های پژوهش در زمینه وضعیت عوامل اثرگذار بر زیست پذیری پایدار سکونتگاه‌های روستایی پیراشهری در ناحیه مورد مطالعه از دیدگاه پاسخگویان بیانگر آن است که عامل روابط اجتماعی با کمترین میانگین معادل ۲/۶۷ و عامل تشکل اجتماعی با مقدار ۳/۴۰ بیشترین میانگین را به خود اختصاص داده است و نسبت به دیگر عوامل از وضعیت بهتری برخوردار است. همچنین در میان شاخص‌های زیست پذیری پایدار در سکونتگاه‌های روستایی شاخص خدمات بهداشت و درمان کمترین میانگین معادل ۲/۷۵ و شاخص مشارکت با مقدار ۳/۲۱ بیشترین میانگین را به خود اختصاص داده است (جدول ۵).

جدول ۵. آلفای کرونباخ، میانگین، واریانس و انحراف معیار

متغیرهای پژوهش	مؤلفه‌ها	آلفای کرونباخ	میانگین	واریانس	انحراف معیار
عوامل اجتماعی اثرگذار بر زیست پذیری پایدار	آگاهی اجتماعی	۰/۸۱	۲/۸۶	۰/۳۴۱	۰/۵۸۸
	اعتماد اجتماعی	۰/۷۲	۳/۱۱	۰/۵۴۷	۰/۶۵۲
	انسجام اجتماعی	۰/۷۷	۲/۸۱	۰/۵۵۵	۰/۶۶۱
	شبکه و روابط اجتماعی	۰/۷۹	۲/۶۷	۰/۳۳۴	۰/۵۶۵
	تشکل اجتماعی	۰/۷۵	۳/۴۰	۰/۶۴۲	۰/۶۴۶
	مشارکت اجتماعی	۰/۸۰	۲/۷۱	۰/۶۰۳	۰/۶۸۸
شاخص‌های زیست پذیری پایدار	خدمات زیرساخت	۰/۷۵	۲/۸۳	۰/۳۶۱	۰/۵۵۱
	خدمات بهداشت - درمان	۰/۷۱	۲/۷۵	۰/۵۳۹	۰/۶۵۳
	خدمات آموزشی	۰/۷۳	۲/۸۰	۰/۵۴۴	۰/۶۵۹
	میزان بهبود مسکن	۰/۸۰	۳/۱۰	۰/۳۳۷	۰/۶۷۲
	میزان درآمد و اشتغال	۰/۷۴	۲/۷۶	۰/۶۴۴	۰/۵۶۲
	میزان بهبود امنیت اجتماعی	۰/۷۹	۲/۸۷	۰/۶۰۶	۰/۶۸۶
	اوقات فراغت	۰/۷۷	۳/۱۲	۰/۵۴۹	۰/۶۸۰
	میزان مشارکت	۰/۷۴	۳/۲۱	۰/۵۴۰	۰/۶۴۲
	میزان بهبود چشم اندازها	۰/۷۴	۲/۸۹	۰/۵۴۳	۰/۶۲۲

۰/۶۸۹	۰/۵۸۷	۲/۹۲	۰/۷۱	خدمات حمل و نقل
۰/۵۹۸	۰/۶۱۳	۳/۲۴	۰/۷۹	حسن تعلق به مکان
۰/۶۳۱	۰/۵۴۳	۳/۱۰	۰/۷۷	امنیت غذایی

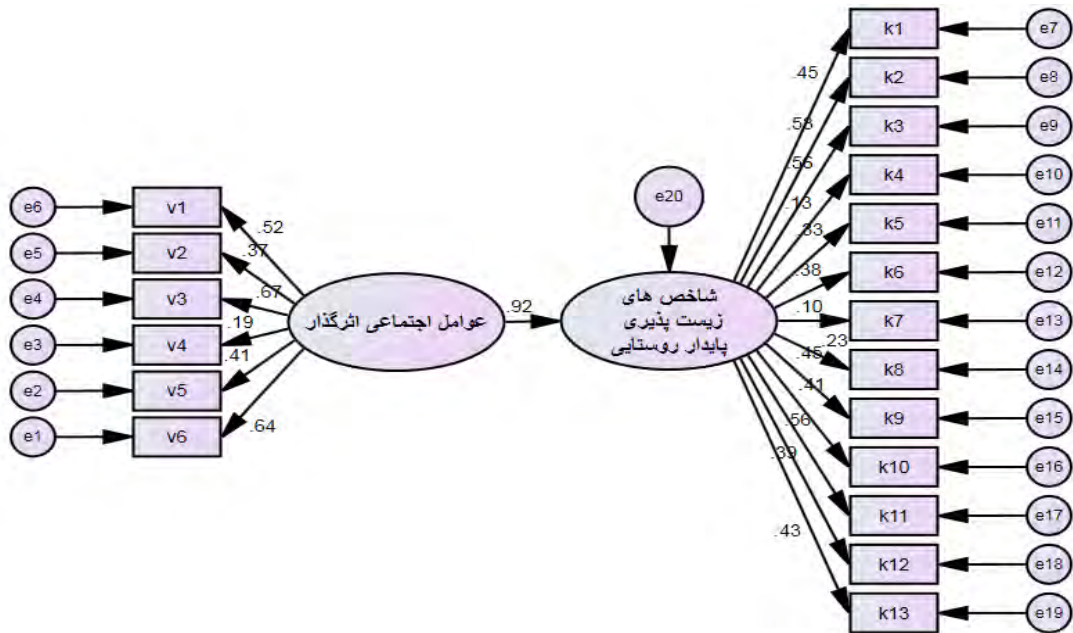
منبع: یافته‌های پژوهش، سال ۱۴۰۰

مدل مفهومی این پژوهش، بر مبنای استدلال نظری پایه‌گذاری شد. تحلیل مسیر راهی برای ارزیابی میزان تناسب و همخوانی مجموعه‌ای از داده‌ها با مدل است. به عبارت دیگر، ساختن مدل پیش از هر نوع تحلیل آماری لازم است. چون، تحلیل آماری، کار مدل‌سازی را انجام نمی‌دهد. آمارها و تحلیل‌های پیچیده، جای استدلال نظری محکم را نمی‌گیرند، بلکه خود بر آن متکی هستند. بنابراین، منظور از برازش مدل این است که تا چه حد یک مدل با داده‌های مربوط سازگاری و توافق دارد. بر این مبنای، در این مبحث به ارزیابی برازش مدل مفروض پژوهش پرداخته می‌شود تا از سازگاری آن با داده‌های پژوهش اطمینان حاصل شود و سرانجام پاسخ سؤال‌های پژوهش استنتاج شود. واکاوی برازش مدل مفهومی در دو گام انجام شد. نخست، ارزیابی برازش بخش اندازه‌گیری مدل؛ و دوم ارزیابی برازش بخش ساختاری مدل، که به شرح زیر است:

تحلیل مدل‌سازی معادلات ساختاری

مدل‌های اندازه‌گیری: تحلیل عاملی تأییدی و سنجش اعتبار مقیاس‌ها

ابتدا دو مدل تحلیل عاملی تأییدی (CFA) برای ایجاد و سنجش ۶ عامل (آگاهی، اعتماد، انسجام، شبکه و روابط، شکل و مشارکت اجتماعی) به‌عنوان عوامل اثرگذار بر زیست‌پذیری سکونتگاه‌های روستایی و همچنین ۱۳ شاخص مؤثر بر زیست‌پذیری روستایی، در محیط نرم‌افزار Amos Graphic ترسیم و تحلیل شدند. بر این مبنای، یک مدل اندازه‌گیری جزئی از مدل معادله ساختاری است که نحوه سنجش یک متغیر پنهان را با استفاده از دو یا تعداد بیشتری متغیر مشاهده تعریف می‌کند که در اینجا عوامل اثرگذار و شاخص‌های مؤثر بر زیست‌پذیری پایدار روستایی، متغیرهای پنهان می‌باشند. بنابراین متغیر پنهان متغیری است که به‌طور مستقیم اندازه‌گیری نمی‌شود، بلکه با استفاده از دو یا تعدادی متغیر مشاهده‌شده (آگاهی، اعتماد، انسجام، شبکه و روابط، شکل و مشارکت اجتماعی) معرفی و مورد سنجش قرار می‌گیرند و متغیرهای آشکار همان سؤالات پرسشنامه هستند که با آن‌ها متغیر پنهان سنجیده می‌شود. و (e) هم میزان خطای اندازه‌گیری برای متغیر آشکار است (قاسمی، ۱۳۸۹). بر این بنیان، برای سنجش دقیق‌تر ۶ عامل اثرگذار اجتماعی بر شاخص‌های زیست‌پذیری پایدار روستایی و برای تعیین دقیق‌تر ارتباط بین متغیرها با استفاده از دو تحلیل (CFA) انجام شد، به گونه‌ای که شکل (۳ و ۴) نمودار مسیر این ۲ متغیر را نشان می‌دهد و برآورد استاندارد ضرایب مسیر هر کدام از این دو متغیر در جدول‌های (۶، ۷، ۸) آمده است؛ که بر اساس شاخص‌های برازندگی، دامنه پذیرش هر یک از شاخص‌های برازش در جدول (۶) ارائه شده است. یافته‌ها حاکی از آن است؛ ضرایب مسیر عوامل اثرگذار اجتماعی و شاخص‌های زیست‌پذیری پایدار روستایی دارای برازش مطلوب است.

شکل ۳. برآورد استاندارد بارهای مدل عاملی تأییدی برای اعتبار سنجی

منبع: یافته‌های پژوهش، سال، ۱۴۰۰

جدول ۶. شاخص‌های برازندگی مدل

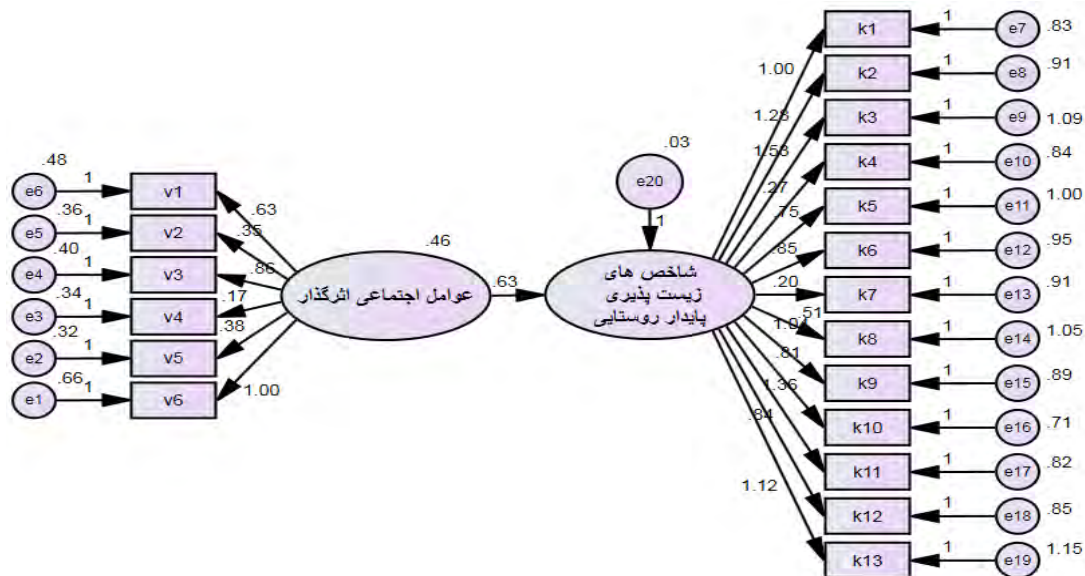
شاخص‌های برازش مقتصد			شاخص‌های برازش تطبیقی					شاخص‌های برازش مطلق			شاخص برازندگی	
RMSEA	CMIN/df	PNFI	RFI	AGFI	CFI	IFI	NFI	AGFI	GFI	Chi Square		$\frac{\chi^2}{d.f}$
> ۰/۰۵	۱-۳	> ۰/۰۵	> ۰/۰۹	> ۰/۹۰	> ۰/۰۹	۰-۱	> ۰/۹۰	> ۰/۹۰	> ۰/۹۰	> ۰/۰۵	> ۲	دامنه پذیرش

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۰

جدول ۷. شاخص‌های برازش مدل اندازه‌گیری عوامل اثرگذار اجتماعی و شاخص‌های زیست‌پذیری روستایی

تفسیر	ملاک	میزان ضریب استاندارد	اختصار	نام شاخص
برازش مطلوب	بیشتر از ۰/۹۰	۰/۹۰۴	AGFI	شاخص نیکویی برازش تعدیل شده
برازش مطلوب	بیشتر از ۰/۹۰	۰/۹۵	GFI	شاخص نیکویی برازش
برازش مطلوب	بیشتر از ۰/۰۵	۰/۶۱۰	Chi Square	شاخص سطح پوشش کای رو
برازش مطلوب	بین ۱-۰	۰/۸۴	IFI	شاخص برازش فزاینده
برازش مطلوب	بیشتر از ۰/۹۰	۰/۹۵	RFI	شاخص برازش نسبی
برازش مطلوب	بیشتر از ۰/۹۰	۰/۹۵	CFI	شاخص برازش تطبیقی
برازش مطلوب	بیشتر از ۰/۹۰	۰/۹۷	NFI	شاخص برازش هنجار شده
برازش مطلوب	بین ۳-۱	۲/۱۶	CMIN/df	کای مربع بهنجار شده
برازش مطلوب	بیشتر از ۰/۰۵	۰/۷۲۱	RMSEA	ریشه میانگین مربعات خطای برآورد
برازش مطلوب	بیشتر از ۰/۰۵	۰/۵۲۳	PNFI	شاخص برازش مقتصد هنجار شده

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۰

شکل ۴. برآوردهای غیراستاندارد ضرایب مسیر در مدل ساختاری نهایی عوامل اثرگذار اجتماعی و شاخص‌های اثرگذار بر

زیست‌پذیری پایدار روستایی

منبع: یافته‌های پژوهش، سال ۱۴۰۰

جدول ۸. شاخص‌های برازش مدل اندازه‌گیری عوامل اجتماعی و شاخص‌های زیست‌پذیری پایدار روستایی

نام شاخص	اختصار	میزان	ملاک	تفسیر
شاخص نیکویی برازش تعدیل شده	AGFI	۰/۹۲۲	بیشتر از ۰/۹۰	برازش مطلوب
شاخص سطح پوشش کای دو	Chi Square	۰/۹۴۵	بیشتر از ۰/۰۵	برازش مطلوب
شاخص برازش فزاینده	IFI	۰/۴۸	بین ۱-۰	برازش مطلوب
شاخص برازش نسبی	RFI	۰/۹۵	بیشتر از ۰/۹۰	برازش مطلوب
شاخص برازش تطبیقی	CFI	۰/۹۷	بیشتر از ۰/۹۰	برازش مطلوب
شاخص برازش هنجار شده	NFI	۰/۹۳	بیشتر از ۰/۹۰	برازش مطلوب
کای مربع بهنجار شده	CMIN/df	۲/۱۴	بین ۳-۱	برازش مطلوب
ریشه میانگین مربعات خطای برآورد	RMSEA	۰/۶۲۵	بیشتر از ۰/۰۵	برازش مطلوب
شاخص برازش مقصد هنجار شده	PNFA	۰/۴۲۳	بیشتر از ۰/۰۵	برازش مطلوب

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۰

براین بنیان، برای بررسی برازش کلیت مدل اندازه‌گیری طراحی شده، مهم‌ترین شاخص‌های ارزیابی برازش مدل از منابع مستند استخراج شد (قاسمی، ۱۳۸۹؛ شمس‌الدینی و جمینی، ۱۳۹۵؛ لای و لین، ۲۰۰۸) و مقادیر محاسبه شده با معیارهای پیشنهادی تطابق داده شد. وضعیت کلیه معیارهای برآورد شده با مقادیر مطلوب همخوانی دارد و می‌توان گفت که مدل اندازه‌گیری ترسیم شده در ارتباط با واکاوی عوامل مؤثر بر زیست‌پذیری پایدار سکونتگاه‌های پیراشهری در شهر جیرفت، از اعتبار لازم برخوردار است. بنابراین، با وجود اینکه جهت تأثیر عوامل اجتماعی بر شاخص‌های زیست‌پذیری پایدار روستایی مثبت و معنادار بوده است. ولی همچنان، میزان بهبود شاخص‌های زیست‌پذیری پایدار روستایی در سطح پایینی ارزیابی می‌شود که این امر، توجه بیشتر به عوامل اجتماعی روستاییان را در ناحیه مورد مطالعه می‌طلبد.

ارزیابی و کارایی مدل

در مجموع، در پاره‌ای زمان‌ها، ارزیابی و کارایی مدل را می‌توان از معنی‌دار نبودن کای دو مشخص کرد. با این حال، یک قاعده کلی وجود دارد و آن این است که اگر نسبت بین کای دو و درجه آزادی کمتر از ۲ باشد، مدل مناسب است:

است: $(\frac{\chi^2}{d.f} < 2)$. در این پژوهش مقدار آماره‌ی کای دو ۷۱٫۲۰ و درجه‌ی آزادی ۳۶ است. پس

$$\frac{\chi^2}{d.f} = \frac{71.20}{36} = 1/97777 < 2$$

بنابراین، مدل برازش یافته با داده‌های حاصل شده که در زیر آمده است، همخوانی دارد. CFI و NFI، (شاخص برازندگی هنجار شده) شاخص‌هایی هستند که برازش مدل پیشنهاد شده به مدل مستقل (که فرض می‌کند بین داده‌ها رابطه‌ای وجود ندارد) را می‌سنجد و به ترتیب در مدل برابر ۰/۹۱۰ و ۰/۹۲۱ هستند. با توجه به این که مقدارهای ۰/۹ و بالاتر قابل قبول هستند، این اندازه‌ها نیز نمایانگر برازش قابل قبول مدل هستند.

RMSEA (ریشه مجذور باقی‌مانده تقریبی) متوسط باقی‌مانده‌های بین همبستگی/کوواریانس مشاهده شده نمونه و مدل مورد انتظار برآورد شده از جامعه است که در این پژوهش ۰/۰۷۱ است، بنا بر توصیه «لوهلین» مقدار کمتر از ۰/۰۸ به معنای برازش خوب است. GFI (شاخص نکویی برازش) نیز مقدار نسبی واریانس‌ها و کوواریانس‌ها را به گونه‌ای مشترک از راه مدل ارزیابی می‌کند. ویژگی خاص شاخص GFI این است که به حجم نمونه بستگی ندارد. دامنه تغییرات شاخص زیست‌پذیری بین صفر و یک است. بنابراین، مقدار به دست آمده در این پژوهش که برابر یا بزرگ‌تر از ۰/۹۰، نمایانگر برازش مطلوب است. چون مقدار GFI برابر ۰/۹۲۰ است؛ بنابراین، نشانگر برازش مطلوب است. AGFI (شاخص نیکویی برازش تعدیل شده) نیز در این پژوهش ۰/۹۱۰ به دست آمد که نمایانگر برازش مطلوب است. همچنین شاخص برازندگی تطبیقی LFI؛ شاخص برازندگی افزایشی LFI؛ شاخص توکر-لویس TLI؛ CMIN/DF در این پژوهش به ترتیب ۰/۹۲۰، ۰/۹۱۰، ۰/۹۹، ۱/۹۷۰ به دست آمد، که نمایانگر برازش مطلوب مدل است. بر این اساس، می‌توان گفت؛ با توجه به مقدار شاخص‌های برازندگی، مشاهده می‌شود که داده‌ها از لحاظ آماری با ساختار عاملی مدل معادلات ساختاری متغیرهای پژوهش تطابق دارند. بنابراین، مدل معادلات ساختاری پژوهش از برازش مناسب و قابل قبولی برخوردار است. بر این مبنای می‌توان گفت؛ که عوامل اثرگذار اجتماعی در بهبود و ارتقاء شاخص‌های مؤثر بر زیست‌پذیری پایدار سکونتگاه‌های روستایی پیراشهری مؤثر بوده است و این امر موجب بهبود ابعاد محیطی - اکولوژیک، اجتماعی و اقتصادی زیست‌پذیری در ناحیه مورد مطالعه شده است. این نتایج با یافته‌های محققانی مانند (Setini et al. (2020)، و (Baron & Field (2019)؛ Periodicals، (Robert & Putnam. (2018)؛ (2019)؛ که گفته‌اند: با مشارکت روستاییان در فعالیت‌های اقتصادی - اجتماعی و محیطی - اکولوژیک، جهت دستیابی به زیست‌پذیری پایدار در سکونتگاه‌های روستایی فراهم می‌شود. همخوانی دارد. همچنین، همسویی دارد با یافته‌های (Tony and Hankint. (2012)، و (Lestarin. (2018)، که گفته‌اند: شناخت ظرفیت‌های زیست‌پذیری پایدار، ضمانت اجرایی بهتر برای فراهم کردن مشارکت در برنامه‌های اجتماعی، اقتصادی و محیطی - اکولوژیک است و شرایط زیستی مناسبی را برای سکونتگاه‌های روستایی ایجاد می‌کند، همسویی دارد.

نتیجه‌گیری

عوامل اجتماعی و چگونگی آن‌ها در سکونتگاه‌های روستایی، نقش مهمی در تبیین کیفیت زندگی و زیست‌پذیری پایدار روستایی دارند. به سخن دیگر، عوامل اجتماعی در تسهیل و هماهنگی اقدامات و ارتقاء ظرفیت‌های گروه‌های روستایی در دستیابی به توسعه و زیست‌پذیری روستایی ایفا می‌کنند، زیرا؛ هیچ توسعه‌ای بدون آگاهی، مشارکت، رضایتمندی و اعتماد اجتماعی متقابل تحقق پیدا نمی‌کند. بر این مبنای، واکاوی زیست‌پذیری پایدار روستایی برای دستیابی به اهداف توسعه پایدار و همچنین، در پیشبرد برنامه‌های توسعه روستایی نقش مهم و اساسی را به دنبال دارد. در این راستا، مقاله حاضر به واکاوی عوامل اجتماعی مؤثر بر زیست‌پذیری پایدار سکونتگاه‌های روستایی پیراشهری جیرفت پرداخته است. بر این بنیان، بر اساس آنچه در تجزیه و تحلیل داده‌ها و بر مبنای بررسی وضعیت هر یک از عوامل اجتماعی اثرگذار بر زیست‌پذیری روستایی و شاخص‌های مؤثر بر آن در ناحیه مورد مطالعه صورت گرفت، آشکار شد که از میان عوامل اجتماعی اثرگذار بر زیست‌پذیری پایدار سکونتگاه‌های روستایی پیراشهری در ناحیه مورد مطالعه از دیدگاه پاسخگویان، عامل روابط اجتماعی با کمترین میانگین معادل ۲/۶۷ و عامل تشکل اجتماعی با مقدار ۳/۴۰ بیشترین میانگین را به خود اختصاص داده است و نسبت به دیگر عوامل از وضعیت بهتری برخوردار است. همچنین در میان شاخص‌های زیست‌پذیری پایدار سکونتگاه‌های روستایی، شاخص خدمات بهداشت و درمان کمترین میانگین معادل ۲/۷۵ و شاخص مشارکت با مقدار ۳/۲۱ بیشترین میانگین را به خود اختصاص داده است. سرانجام، یافته‌ها روشن‌گر آن است که با وجود تأثیر مثبت عوامل اثرگذار بر زیست‌پذیری و شاخص‌های مؤثر بر آن در سکونتگاه‌های روستایی پیراشهری، در سطح متوسط و رو به پائینی ارزیابی شد که این امر توجه بیشتر به عوامل اجتماعی را در سکونتگاه‌های روستایی می‌طلبد. بر این مبنای، توجه به عوامل اجتماعی همچون؛ آموزش و آگاهی، اعتماد، انسجام، تشکل و روابط اجتماعی، مشارکت و اهمیت دادن به آن‌ها در فرایند زیست‌پذیری پایدار روستایی می‌تواند به رفع نابرابری‌های اجتماعی، کاهش مهاجرت و در نتیجه بهبود ابعاد زیست‌پذیری سکونتگاه‌های روستایی پیراشهری کمک نماید. به سخن دیگر، افزایش میزان عوامل اجتماعی به کمک روستاییان و نهادهای روستایی، بهبود ابعاد زیست‌پذیری را در سکونتگاه‌ها به همراه دارد. به طوری که با بهبود ابعاد زیست‌پذیری افراد سرمایه‌های طبیعی، مالی و انسانی خود را به اشتراک گذاشته و باعث بهبود عوامل اجتماعی نیز می‌شوند. بر این مبنای، می‌توان گفت هر چه میزان آگاهی روستاییان افزایش پیدا کند، مشارکت روستاییان در زمینه فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی و محیطی اکولوژیک نیز افزایش خواهد یافت. بدین سان، بر بنیاد ادبیات موضوع و پی‌آیند این پژوهش آشکار شد که عوامل اجتماعی سرآغازی بایسته برای بهبود ابعاد زیست‌پذیری پایدار روستایی است و در تواناسازی روستاها برای مدیریت و پاسخ به فشارهای اجتماعی، اقتصادی و محیطی-اکولوژیک و در نتیجه توسعه و تحول روستایی کارساز است. بنابراین، می‌توان با شکل‌دهی گروه‌ها و کانون‌های کوچک در روستاها و همچنین با برگزاری فعالیت‌های گروهی از سوی شوراها و دهیاری‌ها، و مشارکت بیشتر روستاییان باعث تقویت عوامل اجتماعی و در نتیجه بهبود ابعاد زیست‌پذیری پایدار روستایی در سکونتگاه‌های پیراشهری شد.

- آروین، محمود. فرجی، امین. ۱۳۹۷. تحلیل فضایی پهنه‌های فقر (مطالعه موردی: شهر قائم‌شهر). اقتصاد شهری، صص ۳۹-۵۶.
- آشتیانی، علی فتحی. ۱۳۸۹. «مقدمه‌ای در آزمون‌های روان‌شناختی». انتشارات بعثت. صص ۲۱۴-۱.
- بابایان، عادل. ۱۳۹۷. تحلیل تطبیقی اثرات طرح‌های هادی در زیست‌پذیری سکونتگاه‌های روستایی مطالعه موردی (دهستان مرحمت‌آباد جنوبی شهرستان میاندوآب)، پایان‌نامه ارشد جغرافیا، استاد راهنما- محمدظاهری، دانشگاه تبریز.
- حسن‌زاده، مرتضی. ۱۳۹۵. شناسایی و الویت‌بندی شاخص‌های سازنده برنامه‌ریزی شهری در زیست‌پذیری شهری (مطالعه موردی: مناطق چهارگانه شهر کرمان)، نشریه مطالعات نواحی شهری دانشگاه شهید باهنر کرمان، سال سوم، شماره ۴.
- خراسانی، محمدامین. ۱۳۹۱. تبیین زیست‌پذیری روستاهای پیرامون شهری با رویکرد کیفیت زندگی (مطالعه موردی: شهرستان ورامین)، استاد راهنما؛ محمدرضا رضوانی، استاد مشاور؛ سیدحسن مطیعی لنگرودی و مجتبی رفیعیان، تهران، دانشگاه تهران.
- رستمعلی زاده، ولی‌اله. و سلیمانی، مسعود. ۱۳۹۰. زندگی مطلوب روستایی با تأکید بر بهزیستی اجتماع روستایی. فصلنامه علمی- پژوهشی توسعه محلی (روستائی- شهری). دوره سوم، شماره ۲، صص ۱۶۵-۱۶۸.
- سعیدی، عباس. ۱۳۸۳. مبانی جغرافیای روستایی، چاپ پنجم، انتشارات سمت، تهران.
- سرایی، حسن. ۱۳۸۹. مقدمه‌ای بر نمونه‌گیری بر تحقیق، انتشارات سمت، چاپ دوم، تهران ۹۸.
- شمس‌الدین و همکاران، شوهانا. ۱۳۹۰. محیط قابل پیاده‌روی در افزایش زیست‌پذیری یک شهر، مجموعه مقالات- علوم اجتماعی و رفتاری، شماره ۵۰، صص ۱۶۷-۱۷۸.
- شمس‌الدینی، علی. جمینی، داود. ۱۳۹۵. ارزیابی عملکرد نهادهای متولی در توسعه سکونتگاه‌های روستایی با رویکرد معادلات ساختاری مورد مطالعه: شهرستان جوانرود، جغرافیا و توسعه، ۴۳، صص: ۵۰-۳۵.
- عزمی، آئیژ. مطیعی لنگرودی، سیدحسن. ۱۳۹۰. مروری بر مشکلات زیست‌محیطی روستاهای ایران و راهکارهای حل این مشکلات. مجله مسکن و محیط روستا، دوره ۳۰، شماره ۱۳۳، صص: ۱۰۱-۱۱۸.
- قنبری، محمد. شکوهی، محمد. رهنما، محمدرحیم. خوارزمی، امید علی. ۱۳۹۵. تحلیلی بر زیست‌پذیری شهری یا تأکید بر شاخص امنیت و پایداری (مطالعه موردی: کلاتشهر مشهد). مجله پژوهش‌های جغرافیای سیاسی، سال اول، شماره ۳. صص ۱۲۹-۱۵۴.
- قاسمی، وحید. ۱۳۸۹. مدل‌سازی معادله ساختاری با کاربرد AMOS Graphics. نشر جامعه‌شناسان، تهران.
- مؤمنی، احمد. جهانشیری، ماندانا. عزمی، آئیژ. ۱۳۹۹. اثرات حکم‌روایی خوب بر زیست‌پذیری سکونتگاه‌های پیراشهری در دهستان اردان، فصلنامه توسعه فضاهای پیراشهری، سال دوم، شماره اول، صص ۲۰۵-۱۹۳.
- مرکز آمار ایران، نتایج تفصیلی سرشماری نفوس و مسکن شهرستان جیرفت، سال ۱۳۹۵.
- Abdul-Hakim, R., Abdul-Razak, N. A., & Ismail, R. 2010. Does social capital reduce poverty? A case study of rural households in Terengganu, Malaysia. European journal of social sciences, 14(4), 556-566.
- Bradford, M. A., Wieder, W. R., Bonan, G. B., Fierer, N., Raymond, P. A., & Crowther, T. W. 2016. Managing uncertainty in soil carbon feedbacks to climate change. Nature Climate Change, 6(8), 751-758.

- Berken, B. G. 2000. **Promoting ethnic tolerance and patriotism: The role of education system characteristics.** *Comparative education review*, 55(1), PP. 199-207
- Erogordo, M. D. 2007. **The Silesia Megapolis.** *European Spatial Planning.*
- Fikret Szzbilir, F. 2018. **Tradition and rural change in Southeastern Europe during Ottoman.**
- Hammer, J. & Spears, and D. 2016. **Village sanitation and child health: Effects and external validity in a randomized field experiment in rural India.** *Journal of health economics*, 48, 135-148
- Hu, M., Roberts, J. D., Azevedo, G. P., & Milner, D. 2021. **The role of built and social environmental factors in Covid-19 transmission: A look at America's capital city.** *Sustainable Cities and Society*, 65, 102580.
- Janmaat, J. G., & Mons, N. 2011. **Promoting ethnic tolerance and patriotism: The role of education system characteristics.** *Comparative education review*, 55(1), 056-081.
- Liu, and Lin. 2017. **Urban Livability and Tourism Development in China: Analysis of Sustainable Development by Means of Spatial Panel Data.** *Habitat International*, Vol. 68, PP 99-107.
- Leach, J. M. et al. 2017. **Improving City-Scale Measures of Livable Sustainability: A Study of Urban Measurement and Assessment through Application to the City of Birmingham, UK.** *Cities* 71, 80-87.
- Larice, M. Z. 2005. **great neighborhoods: the livability and morphology high density neighborhoods in urban North America.**
- Lai, C. C., & Lin, C. P. 2008. **Tourism development and economic growth: a closer look at panels.** *Journal of Tourism Management*, 29 (1), 180 – 192
- May, A. 1996. **Information Technology in Urban Planning.** Routledge, London.
- Ohmar, W., & Kaneko, Y. 2021. **Post Disaster Recovery in Myanmar: BBB after Cyclone Nargis.** In *Build Back Better* (pp. 201-214). Springer, Singapore.
- 30. Pumcave, P. V. 2016. **Woman entrepreneurship in rural Vietnam: Success and motivational factors.** *The Journal of Developing Areas*, 49(2), 57-76.
- Portney, K. 2011. **A question driven socio-hydrological modeling process.** *Hydrology and Earth System Sciences*, 20(1), 73-92.
- Progordo, M., Gadisseux, E., Guiot, Y., Yuan, W. Y., Torre, A., ... & Donnez, J. 2007. **Short-term transplantation of isolated human ovarian follicles and cortical tissue into nude mice.** *Reproduction*, 134(2), 253-262.
- Rahman & Mittelhamer & Wandschaneder. 2003. **Measuring the Quality of Life Across countries: A sensitivity Analysis of well-being indices.** *Wider international conference on inequality, poverty and Human well-being*, May 30-31, Helsinki, Finland.
- Robert, Putnam. 2016. **Resource leveraging to achieve large-scale implementation of effective educational practices.** *Journal of Positive Behavior Interventions*, 21(2), 67-76.
- Sallyshortall, B. B. 2008. **Knowledge, empowerment, and action: testing the teachers.** *Teaching and Teacher Education*, 72, 44-53. *Empowerment theory in a tourism context.* *Journal of Sustainable Tourism*, 28(1), 69-85.
- Setijanti, P., et al. 2015. **Traditional Settlement Livability in Creating Sustainable Living.** *International Conference Green Architecture for Sustainable Living and Environment, Procedia – Social and Behavioral Sciences* 179, 204-211.
- Schmaal, L., van Harmelen, A. L., Chatzi, V., Lippard, E. T., Toenders, Y. J., Averill, L. A., & Blumberg, H. P. 2020. **Imaging suicidal thoughts and behaviors: a comprehensive review of 2 decades of neuroimaging studies.** *Molecular psychiatry*, 25(2), 408-427.
- Van Rijn, F., Bulte, E., & Adekunle, A. 2013. **Social capital and agricultural innovation in Sub-Saharan Africa.** *Agricultural Systems*, 108, 112-122.

- Timmer, A., & Stoffers, J. M. 2010. **Pharmacotherapy for borderline personality disorder: Cochrane systematic review of randomised trials.** The British Journal of Psychiatry, 196(1), 4-12.
- Tsimpo, Clarence, & Wodon, Quentin. 2018. **Residential Piped Water in Uganda: The World Bank.**

